

دارالفتون

ادبیات، فلسفہ، اجتماعیات، تاریخ، جغرافیاء، ادبیات

ادبیات، فلسفہ، اجتماعیات، تاریخ، جغرافیاء، ادبیات

ایک کنجی جلد

شرزادہ ہاشمی : اوقاف اسلامیہ مطبعہ سی
۱۳۳۹-۱۹۲۳

تورک فیلسوفی فارابی صیانی ، آثاری ، مسلکی

بویوک متفکر لر ، زمانلرنده کی اکیوکسک عرفانی تمثیل ایتدکلی ایچون استقباله ده حاکم اولور، یالکیز حرکات فکریه وترقیات علمیه نکل دکل ، اجتماعی ، دینی ، حتی سیاسی حرکاتک ده ناظمی رولنی ایفا ایدرلر .

بونقطه نظر دن ، اسلامک علماً اشعشعه دار بردوری اولان ، دردنجی و حتی بشنجی عصر هجریلرده کی انکشافاتی ، ایجه احاطه ایده بیلیمک ایچون دردنجی عصرک ممثلی ، متعاقب عصرک ده ناظمی ده اولمق اعتباریله (فارابی) نی علمی معناسیله یاقیندن طانیمه مز ایجاب ایدر . چونکه فارابی ، بشنجی عصر هجری یه قدر اسلام عالمنده پارلایان اعظم آره سنده ، حرکات فکریه اعتباریله اکی زیاده شایان تدقیق برسیما ، بو حرکتک ماهیت وشمولنی بزه اکی طانتدیردجتق برده ادر . علمی فیکرلرک حرکاتی ایسه ، آنجق مه تودلری تجدید ویا کائناتی یکی برپلان اوزرینه انشا یعنی یکی بر نظریه ایله ایضاح ایدن ده ای فلسفی ایله آکلاشیله بیلیر . (فارابی) ده فطرتک نادر یتشدیردیکی بو دهالردن بری در .

کرچه اسلام عالمنده (جهمیه) و (معتزله) رؤسای و بالخاصه (ابوالهذیل العلاف) و (ابراهیم النظام) داها اول بر حرکت فکریه او یاندیرمش ، (ثابت بن قره) ، (ابو یعقوب یوسف الکندی) ، (ابوالطیب السرخسی) و (ابوزید باخی) کی ممتاز شخصیتلرده بو حرکت موازی و داها فلسفی ایکنجی بر جریان آچمشلردر . فقط ، بو صورتله باشلایان حرکت فلسفی ، آنجق (فارابی) نک جوال دهاسیله انکشاف ایتمش و بر سیستم حالنی آله بیلمشدر .

حتی بشنجی عصر هجریدن اعتباراً (ابن سینا) نک سلطه عرفانه منقاد اولان بوفیاض حرکت ده (فارابی) نک ینه بویوک بر نفوذی محسوس در . فقط ، فارابی دن ملهم اولان ابن سینانک شعشعه نشار شهرتی ، داها منتظم و نسبتاً قلاسیک عد اولنه بیلن آثاری ؛ حقسنز اوله رق ؛ سطح بین نظرلرده فارابی کی کولکده بر اقمشدر . معافیله ، (آرسطو) نی

(معلم اول) عنوانیله یاد ایدن اسلام متفکر لرینک (فارابی) پی ده (معلم ثانی) وصفیله تجیل ایتیش اولمیرنی ، حرکات فیکریه ده کی شرفلی و یوکسک موقعنک تقدیر ایدیلدیکنه بر دلیل عد ایدیه بیلیرز . نه قدر شایان تأسف درکه ، شرقده علمی و فلسفی حرکت اعتباریله بو قدر مهم برسیما اولان (فارابی) ، ینه شرقلیلر ایچون ، عادتاً مجهول قالمشدر . غرب عالمده ، (فارابی) یه نسبتله اوچونجی ، دردنجی درجهده قالان اشخاصک بیله حیاتلری ، اک خرده شأنلرینه قدر مضبوط و معلوم اولدیفی حالده ، شرقده بر مکتب فلسفی تمثیل ایدن بو بویوک دها ؛ بر چوق امثالی کبی ؛ مهیم و متخالف بش اون سطر ایچنه کومولمشدر .

حالبوکه فارابی نك اخلاقی ، اجتماعی ، سیاسی و حتی مابعدالطبیعی افکار و نظریاتنده درین ایزلر بر اقمش اولسی پک طبیعی اولان حیاتنک بوتون صفجاتی ، اک اهمیتسز حادثه لرینه قدر معلوم اولسیدی ؛ طبیعی هم مسلکینه ، هم ده یاشادیفی عصره دها ائی نفوذ ایدیله بیلیردی .

چونکه بشریتک افعال و شئوناتی تصویر ایتمکه اکتفا ایدن تاریخ ، کیزلی و صمیمی سببلره چیقماقسنزین ، بزه آنجق خارجی نتایجی کوستره بیلیمکده در . تاریخده حرکاتی کوریورز ، فقط بو حرکاتی اداره ایدن فیکری سچه میورز . حالبوکه تاریخچه افعال ، آنجق افکارک تاریخی ایله آکلاشیله بیلیر . بر عصرده ، علمک حالی کبی اخلاقک ، سیاستک ، دینی تاقی نك حالی ده متافیزیکی یوکسک نظریه لرله موجب و معین در . هر دورک قانونلری ، عرفلری ، اخلاقی تلقیلری حتی صنایعی ، او دورده حاکم اولان اخلاقی ، دینی ، علمی نظریه لره صیم صیقی مربوطدر . دیمک که فلسفی فیکرلرک انکشافاتی ، ترقیات تاریخیه نك مقیاسی در . پک زیاد بداعی بر چهره عرض ایدن دردنجی عصر هجری یه ؛ شبهه یوق که ؛ فارابی نظریاتنک رهبرلیکی ایله نفوذ ایدیه بیله جگمز کبی ، بو عصرک اخلاقی ، مذهبی ، اجتماعی ، سیاسی ، حتی صنایعی ترقیاتی تقدیره واسطه اوله جق قسطاسی ده ، ینه فارابی نك افکار فلسفیه سنده بوله بیله جگمز . حالبوکه ، بو افکار اوزرنده کی تأثیراتی ناقابل انکار اولان کنارش حیات ، بزم ایچون پک آز معلومدر .

فقط ، منفور دشمنلرک ، حقسنزیره عقامت دماغیه ایله اتهام ایتمک ایستدیکی تورک ملتک یتشدیردیکی بو نادره خلقت ، مجهول قالمیدر ؛ افکار و نظریاتیه عصرلره حاکم اولان ، حتی نشر ایتدیکی حزمه لرله ، قرون وسطی نك ظلام تعصبی آتنده بوغولان

غرب آفاقده بیه آز چوق بر آیدیناق آجان (فارابی) ، حیاتی اعتباریه آزم معلوم اولسه بیه ، آثار موجوده سی تحلیل ایدمک صورتیه طانیله مزمی ؟ ... مع مافه ، اهلکار قلملرک قید ایده بیله کلری سطرلراچندن ؛ متخالف نقطه لر تألیف و برنده نقصان اولان جهتلر دیکریله ا کمال ایدیلرک ؛ فیلسوفک بوتون بر تاریخچه حیاتی تصویره چالیشمق ممکن و بزم ایچون بروظیفه در :

(ابونصر محمد بن محمد بن طرخان بن اوزلغ) ، او چونجی عصر هجری اورتلرینه طوغری ، تورکستان ده ، سیحون وادیسنده یشیل مزرعه لر ، شیرین مشجره لر آره سنده یوکسلن اسکی (فاراب) شهرنده طوغمشدر . [۱] : ... بر عسکر متقاعدی اولان پدری (محمد) ، فارابک نجیب برعائله سنه منسوب بولنیوردی . فقط کنجلیکی عسکر لکده پیرانان (محمد) ، نسبتاً فقیر برحیات کچیردیکی آکلاشیلور . اسمنی وطنندن آلان فارابی ، چو جو قلغنی مولدینک سایه دار و زمردین باغچه لرنده کچیردی . ابتدائی تحصیلانی ده بوراده بیتیردی .

فارابی نی ، حیاتنک صوک کونلرینه قدر محاسن طبیعته مفتون براقان ، جمعیتک تصنعی آلیش و تجملاتندن زیاده طبیعتک ساده و صاف مناظرینه مجبول ایدن تمایلک درین منشائی ، فاراب باغچه لرنده کچن بو چو جو قلغ دوره سنده آرایه بیلیرز . حتی ، فیلسوفک ، بالآخره زمانک صدمات قهریه آرتان مردمکریزلیکی ده ، ینه دوره طفولیت ده کچیردیکی روستائی حیاتک بر نتیجه سی در .

اوزلغ عائله سنک کنج حفیدی ، بر نادره دکا ایدی . هر شیشی بیلمک ، استکناه ایتک ، پک دار اولان محیطنک خارجه چیقمق ایستیور ، دماغی علم و عرفان اشتیاقیه یانیوردی . فقط ، معارف عالیه نک هنوز لایقیله تعمیم ایتدیکی تورکستان ده ، محتاج اولدیغنی رشحات عرفانی بوله میوردی . بر منبع معرفت آراشدیرمق املی ایله ، پک کنج ایکن ؛ ایرانه قوشدی . (آرسطو) نک چیلغین تلیذینک انقراض احتراصنی حالا سینه سنده صاقلایان بو

[۱] ابن خلیکان . ح ، ۲ ، ص ، ۷۶ و ابن قفطی . تاریخ الحکماء . ص ، ۱۸۲ و ابن ابی اصیبه . ح ، ۲ ، ص ، (فاراب) ، سیحون نهری ماوراسنده (شاش) ایله (بلاساغون) آره سنده وقنیه پک معور بر بلده ایدی . (صاحبقران تیمور) ، بالآخره (اوطرار) نامنی آلان (فاراب) ده وفات ایلشدر . خوارزمشاهلردن (قطب الدین محمد) زماننده جنکیز اوردولری غربه طوغری آقغه باشلادیغنی هنکامه ده ، ایلك اول اوکلرینه تصادف ایدن (فاراب) نی تخریب ایتشلردر . بواسکی معور شهر شمعی بر خرابه حالنده در .

اسکی اولسکده آرادیغی زلال عرفانی مبدولاً بوله بیلیدی . لسان محلی بی او کرندی . برچوق
یویوک استادلردن تعلم ایتدی . [۱]

فقط ، طرخان زاده (فاراب) دن ایرانه نه زمان کیتدی ؟ نره لرده ونه قدر مدت
قالدی ؟ کیملردن ونه کی علوم تحصیل ایتدی ؟ فیلسوفک حیات و مسدکی اعتباریله حائر
اهمیت اولان بونون بوجهتلر ، مع الناسف ؛ بر پرده ظلام آلتنده قالمشدر . حال بوکه
بونقطه لریک تنوری بزه فیلسوفک اوریشنال فکرلرینک منشائی آراشدیرمق خصوصنده ،
امیتلی بر رهراوله بیلیدی .

او عصرده ، ایرانده علوم و فنون لایقینه انتشار ایتمش اولدیغی کی ، برچوقده دینی
مذهب لر توردمشدی . هر مذهب اربابی ، عمومی درس لرله ، کندی مذهبی ، آچیقدن آچینه
ویا آز چوق قیالی بر طرزده ؛ فقط ، هر حالده تهاکدن آزاده اوله رق ؛ نشر و مدافعه
ایده بیلیورلردی . عباسیلرک موقع اقتداره صعودیله باشلایان بودور ، حریت فکریه اعتباریله
مستثنا بر خصوصیتله ایتدار ایتمشدی . بو وضعیت دن اک چوق استفاده ایدن منطقه لرده
بالخاصه عراق ایله ایران ایدی .

بو خطه لرده قدیم هند ، ایران ، یونان ، صابئی ، نبطی ، مانی ادیان و فلسفه لرندن ملهم
اولان فکر لر ، علمی محفلرک سربست مناقشه لرینه موضوع اولیورلردی . بر چوق
متضاد و متخالف افکار و مذاهبی تمثیل ایدن و عمومی بر اطلاق ایله (متکلمین) نامی
آلان ذوات ، عراق و ایرانی برر عخنه مناظره وجدال حاله صومشدردی . هر یرده ، هر
مجلسده ، هر درس خانده بر مذهب ویا بر مسدکک پرنسیپلری مدافعه ایدیایور ، دیگر
مذهب و مسدکک رد و جرحنه چالیشیلیوردی .

تحصیل ایچون ایرانه قوشان (فارابی) کی آتشین برذکانک ، بومذهب لره ، بوفکری
جریانلره قارشلی لاقید قالمیه جمعی طبیعی در . فقط ، ایرانده ایکن هانکی مذهبی التزام
ایتمش ، هانکی جریان طرفدار اولمشدی ؟ بوجهتلرده تاریخ ایچون مظلم قالمشدر . کندیسندن
دها اول ، دیگر بر مسدککداشی ، (ابوزید باخی) ، اولجه مذاهب شیعه دن (امامیه)
مذهبنه منتسب ایکن ، بر حسن تصادف کندیسنی (الکنندی) ایله برلشدرمش ، بوسایه ده
بو آتشیلی شیعی ، بر فیلسوف مشائی اولمشدی . ینه ، اولجه حیاتی ضبط احادیثه حصر

ایتمش ، معروف بر محدث اولان (ابو معشر جعفر بن محمد الباجی) ، فنون و فلسفه ممثلی (الکندی) نک اک بی امان معارضلرندن ایکن ، بالآخره علوم و فلسفه یه اتساب ایدرک عرب فیلسوفنک لک صمیمی بر دوستی اولمشدی . عجیباً (فارابی) ده بویله بر استحاله فکریه و مذهبی کچیرمه مشمیدر ؟

فارابی بی تاریخی معین اولمیان بر زمان ده (بغداد) ده کوریورز . طرخان زاده نک ، او تاریخلرده مرکز عرفان اولان دارالخلافه یه ، توسیع معلومات مقصدیله کیتمش اولدینی آکلاشیلیور . بوراده ، اولاً مشکلاتله افاده مرام ایتدیکی عرب لسانی تحصیل ایدیور ، نسبتاً آز بر زمان طرفنده ، اک یوکسک موضوعلره دائر عریجه آثار قلمه آله بیله جک بر قدرت اکتسابنه موفق اولیور [۱] .

فارابی نک دارالخلافه ده کچن تحصیل حیاتی ، پک الهم درز . کنج داهی ، بوراده یوقسوللغک مرحمتسز پنجه لری آلتنده قیور اتمش ، ازیشدر . فقط ، بو وضعیت قارشوسنده کندیسنی یاسه قاپلایرمامش ، بالعکس توالی مصائب نسبتنده تحصیل اولان شوقی آتمش ، وارلغنی کمیرن فقر و احتیاجه رغماً ، عزمنه بر آن بیله فتور عارض اولمامشدر .

فارابی نک هنکام تحصیلنده ، بغدادده علوم و فلسفه مشهور (ابوبشر متی بن یونس) طرفندن تمثیل ایدیلیوردی [۲] فارابی نک ، بر مدت صوکره ، بالآخره صمیمی دوستی و معارضی اولان (متی بن یونس) ک درس لرینه دوامه باشلامش اولدیغنی کوریورز . (ابن یونس) بو ائناده (آرسطو) نک منطق کتابی تدریس و شرح ایدیوردی . سلیس و نافذ افاده سی ، یوزلرجه طالب طرفندن ضبط اولتیوردی . (فارابی) ده ، آتشین بر شوقله بودرسلری دیکله دی . شهرتلی استادک ، بالآخره صیقی بر انتقاددن کچیردیکی تقریر لرینی ضبط ایتدی . طوتدینی نوظلم ، یتمش دفتر تشکیل ایدیوردی . [۳]

طرخان زاده ، بر مدت صوکره ، بر طرفدن تدرس ایدرکن ، دیکر طرفندن ده تدریسه باشلا یور : او تاریخلده (علم نحو) ده متبحر اولان (ابوبکر بن سراج) ه منطق او قودیور ، کندیسده (ابن سراج) دن (علم نحو) او قیور . [۴] عینی زمانده چیلغینجه

[۱] ابن خلکان . وفيات الاعیان . ح ، ۲ ، ص ، ۷۶

[۲] ابن ابی اصیبه ، ح ، ۲ ، ص ، ۱۳۴

[۳] ابن خلکان . ح ، ۲ ، ص ، ۷۶

[۴] ابن ابی اصیبه . ح ، ۲ ، ص ، ۱۳۶

برعزم ايله رياضيات ، هيئت ، طبيعيات ، الكيمياء وطب تحصيل ايدىيور . بو آراق ، بغدادى ترك ايدن بردوستى ، كتابلىرى امانتاً فارابى به براقىيور . طرخان زاده ، اگثريسى آرسطو مابعدالطبيعہ ترجمه لرندن عبارت اولان بو كتابلىرى ، مطالعه به باشلاييور . او قودقجه شوقى آرتىيور : هر برى دفعاتله ختم ايدىيور [۱] بو صورتله نامنى تأييد ايدمك ساحة تىبى بولان (فارابى) ، اوتهدنبرى ، صائيلرك مركزى اولان (حران) ه قوشىيور . آلتىجى عصر ميلادىدن اعتباراً ، فلسفه قديمه نك اك چوقانكشاف ايتدىكى بلده لر دن برى تشكيل ايدن (حران) بو تاريخده (يوحنا بن حيلان) نامنده بر فيلسوفك تدريس ايله شهرت بولمىشى [۲] .

برى (بغداد) دىكرى (حران) ده ، اسكندريه ويونان فلسفه لرىنى تمثيل ايدن (ابراهيم مروزى) ايله (يوحنا بن حيلان) ، (انطاكيه) مكاتبك صوك ممثلى اولان (مرولى) بر استاددن تعلم ايتمىش لردى . (ابراهيم مروزى) ، اسمى كچن (متى به يونس) ي تيشديرمش اولديغى كچى ، (يوحنا بن حيلان) ده (فارابى) ي تيشديرمك جكدى [۳] .

خرستيان (متى بن يونس) ك فلسفه ي برا لمدن ، مسلمان (فارابى) نك ده غير مسلم (يوحنا) دن تعلم ايتمىش اولملىرى ، او عصرده مسلمان عالمده كى حرىت فكريه حقمنده بىرى بك كوزل تنوير ايدم بيلير .

فارابى نك اكال تحصيل ايتمك اوزره (حران) ه وقوع بولان بوسياحتندن يالكىز (ابن خلىكان) بحت ايتمىشدر . مسلك ونظرياتى اعتباريله بك زياده حائز اهميت اولان بوسياحت ، غريبدركه ، فيلسوفك اخيراً مصرده طبع ايدىلان آثارينه مدخل اوله رق قلمه آلتان ترجمه حالده ده سكوت ايله كچيشديرلمىشدر . بوسياحتك ، فارابى حقمنده مهم تدقيقاتده بولنان بر قسم مستشرقلر ك نظر دقتندن قاچمش اولمىسى ده شايدان حيرتدر . بو ذهولى ،

[۱] ابن خلىكان ديوركه ؛ فارابى نك وفاندن سوكره آله كچن آرسطونك (كتاب النفس) ي ظهرنده ، فارابى نك كندى قنيله ، (بو اثرى يوز دفعه او قودم) يولنده بر فقره كورولمىشدر . فارابى حياتنده ده آرسطونك (كتاب السماع الطبيعى) نامنده كى اثرى قرق دفعه او قودىغنى سويلمىش .

[۲] (يوحنا) نك پدرينك اسمى مختلف تاريخلرده آز چوق فرقى بر صورتده مضبوطدر ، از جمله (عيون الانباء) ايله تاريخ الحكاهه (حيلان) ، معجم البلدان ده (حيلان) ، وفيات الاعيان ده (حيلان) ، الدجى نك (الفلاكة والمفلوكين) عنوانلى اثرنده ايسه (حيلان) شكللرنده قيد اولمىشدر .

[۳] Lucien. Lecl , l'histoi. de la medec. Arabe. [۳] . ابن ابى اصيبعه . ح ، ۲ ، ص ، ۱۳۵

مستشرق قلرک تبعاتنه اساس اولان (ابن ابی اصیبعه) ایله (ابن قفطی) نك ، بومسئله دن بحث ایتمه مش اولملرینه حمل ایده بیلیرز .

حالبوکه ، تاریخ علوم و فلسفه اعتباریله بوسیاحت پک مهم در . چونکه (فارابی) ، صائبلرک مرکزی اولان (حران) ده بونلرک دین و فلسفه لری حقنده پک مهم تبعات ده بولنمشدر . آرسطو فلسفه سندن فرقلی اولان نظریاتندن برقسمنده بوتبعک درین ایزلری محسوس در . شرق علماسی آره سنده جوال ذکاسی ، واسع تبعی ایله برخارقه اولدیغنی اثبات ایدن حرانلی (ابن تیمیه) ، فارابی نظریاتنده کی بوتأثری ، ایلاک دفعه سزمش اولمق صورتیله ، نفوذ نظری بردها کوسترمشدر .

خليفة « المقتدر بالله » زماننده وفات ایدن (یوحنا بن حیلان) ، یونان و اسکندریه فلسفه سینه حقیقه واقف بولنیوردی . (حران) ، چکلد کدن صوکره ، حیاتی فلسفه و دنیاته حصر ایتمشدی . فارابی ، کندیسندن (آرسطو) نك (کتاب البرهان) نی ا کمال ایتدیگی زمان ، فلسفه قدیمه یی ، خطوط عمومیه سی اعتباریله احاطه ایتمش بولنیوردی .

فارابی نك ، امانتاً نزدینه براقیلان فلسفی کتابلری او قدر درین بر شوق ایله تبعه آتیلمه سی ، متعاقباً حرانه کیده رک عینی زمانده دینیاتلده اوغراشان بر فیلسوفک حلقه تدریسنه کیرمه سی ، داها ایران ده ایکن ، دینی جهه دن ، فلسفی موضوعلره قارشو لاشمش اولدیغنی حقنده کی تخمینمزی تأیید ایده بیله جک حادثه لر در . چونکه بوموضوعلره قارشو کوستردیگی شوق و علاقه دارلق ، اوتهدنبری ذهنک برسوری شبهه لرله کیرلمکده اولمسيله قابل ایضا حدر .

فارابی نك (حران) دن یینه (بغداد) ه دونمش اولدیغنی کور بیورز : طرخان زاده دارالخلافة ده نشر و تألیفه باشلا یور . (آرسطو) نك منطق و فلسفه یه عائد اثرلرینی شرح ایدیور . اکثر تألیفاتی بوراده قلمه آلیور .

فارابی نك بغدادده قاچ سنه قالمش اولدیغنی ، تحصیلنی ا کمال ایتد کدن صوکره ناصیل بر حیات کچیردیگی مجهولدر . طرخان زاده نك بغدادده کلدیگی زمان ، یکر می یکر می بش یاشلرنده اولدیغنی تخمین ایدرسه ک ، هجرتک (۳۳۰) تاریخنده (دمشق شام) ه کیتمش اولسنه نظراً ، دارالخلافة ده کی مدت اقامتی ، تحصیل زمانی ده داخل اولمق اوزره ؛ فرق سنه یی متجاوز اولمق ایجاب ایدر

حالبوکه هجرتک تقریباً (۲۸۸) تاریخندن (۳۳۰) تاریخنه قدر امتداد ایدن بودوره، بغدادک کرک سیاست و کرک مجادله مذهبیه اعتباریه اک قاریشیق زمانلری در . تورک فیلسوفی بومدت ظرفده ، برنجیسی المنتضد بالله (۲۷۹ - ۲۸۹) و صوکنجیسی المتقی لله (۳۲۹ - ۳۳۳) اولوق اوزره آلتی خلیفه کورمشدر (بهشت آباد) ، بوتون بوخلیفه لر زماننده یابرعاصی والی و امیرک تهدیدلریله تیره مش ، یاداخلی اختلال غلغله سیله طولمش ، یاخود مذهب نزاعلرینک اشکال خونیننه صحنه اولمشدر فارابی ، عرقداشلرینک سلطه یی آلتنده بولدیغی دارالخلافه ده ، برالمی ایچون روحی ، اجتماعی ایمانی تتبع واستتاجه پک مساعد بر محیطله قارشولاشمشدی . انظار استبصاری ، هرکون ، بونلردن بریله علاقه دار یکی بر شأه ، یکی بر حادثیه شاهد اولیوردی .

دارالخلافه ، (لمعتضد) له تورک پرنسپلرندن مصر و سوریه سلطانی (خارویه) نک کریمه سی (قطرانندی) نک داستان عالم اولان ولیمه لرینک اسراف و شمشه سیله سرمست ایکن ، الجزیره نک جنوب حوالیسنده ، یالکیز خلافتک دکل ، اسلامیتک ده تملی صارصه جق یکی بر مذهب انتشار ایدیور ، یکی یکی فاجعه لر باش کوسترییوردی . فارابی ، بومدهش درامک اک آجیقلی صحنه لرینک تماشا کری اولدی :

قرامطه نک خونخوار رئیس (ابوطاهر جنابی) نک کلدانیه یی مظلوم قانلرینه بویایه رق بغداد قاپولرینه طیاندیغی کوردی . مکده قتل عام ایدیلن حجاج نعللریله زمزم قویوسنک طولدیردیغی ایشندی . ستره کعبه نک پارچالانماسی ، حجر اسودک (هجره) نقلی کی ایمانلری اوریرتن تجاوزلرک حاصل ایتدیکی تأثیری ازاله ایچون ، بیزانس ایلیچیلرینک قبولی وسیله سیله ؛ دارالخلافه ده ترتیب ایدیلن محشم آلایلری تماشا ایتدی .

ایکی دفعه خلع ایدیلن ، تک برکون حکومت سورن ، کوزلری اوولان خلیفه لر کوردی مغربده (عیدیون) ک ، مصرده (آق شید) لرک ، موصلده (حمدانی) لرک ، فارسده (بویه) لرک استقلال اعلان ایتدکلرینه دائرکن خبرلرک ، سفیل احتراصلره مشهر اولان (دارالسلام) ده نه قدر الیم برعجز و تسلیمیتله قارشولاندیغنه واقف اولدی . سیاستاً بودرجه فجیع بر کشمکش ایچنده یوزن دارالخلافه ده مذهبی وضعیت داها سوزشلی ایدی : برطرفدن مشهور (ابن الراوندی) ، (الامع) ، (قضیب الذهب)

و (الزمرده) و امثالى اثر ليله الحاد و زندقه نشر ايدر كن (حلاج ابن منصور) ده كونا كون غريبه لره بر قسم زواليلرى الوهيتك كنديسنه حلول ايتديكنه اينانديرسيور ، غلات شيعه دن (شلمغانى) ، سور و آره سنده حلول و تناسخ عقیده سى نشرينه چاليشيور دى .
 بو غريب ، ادملك فجميع عاقبتلرى مرصاد عبرتدن تماشاً ايدن (فارابى) ؛ بوتون بو ماجرالر آره سنده ؛ غلات حنابله نك طاشقين تحكاملرينده شهاد اولدى . (بغداد) ك (هارون الرشيد) و (المأمون) در لرنده كى روحك نه قدرده كيشمش اولديغنى كوسترن بو تحكم ، فجاعتى نسبتنده عبرت بخش ايدى :

اسلام راسيوناليسترى عد ايديه بيله جكمز (فرقه اعزال) ، متمايل اولان خليفه (مأمون) ، امام (احمد ابن حنبل) ك ؛ قرآنك مخلوق و محدث اولديغى قناعتنده ثباتندن ناشى ؛ زنجير بند اوله رق بغداددن طرسوسه سوقنى امر اتمش ، و بو امر دارالخلافة ده اك كوچوك برصدای اعتراض يو كسلمه دن اجرا ايدلمشكن ، (المقتدر) زماننده حكومتك عجزى يوزندن ، مركز خلافت مفرط حنبليلك حكم و نفوذى آلتنه دوشمشدى :

(غلات حنابله) دينيلن جهله متعصبه ، خلافت مقامك ضعفتدن بالاستفاده مصالح ناسه مداخله ايدسيور ، انظار تجسسلىنى فيكر و ايمانلره قدر اوزا تيور لردى . حتى (نبيذ) آرامق بهانه سيله مسكنلره تجاوز ايدسيور ، مذهبلىرى مغاير كوردكلى آثارى ، بالخاصه مؤلفات فنيه و فلسفه يى غصب و احراق ايدسيور ، كتب خانلىرى طولاشه رق بوله بيلدكلى بو كى كتابلى احبادن چك نسيور ، آلرده ، اولرده تصادف ايتدكلى آلات موسيقيه يى پارچالا يولردى

فلسفه و موسيقينك مفتونى اولان (فارابى) ، بو غليان مواجهه سنده كيم بيلير ؛ نه قدر درين و كيزلى اضطرابلر چكمش ، بلكه ده آغير حقارتلر كورمشدر! (محمد بن جرير) كى زهد و اتقاسى ، واسع عرفانى ايله ممتاز بويوك برمفسر مجتهدى رافضى و ملحد ديه تشهير ايدن ، و حشيانه كينلىرى و فانتندن صو كره بيله ينه ميه رك ، جسدىنى قبردن اخراجله احراق ايديه جكلىرى اعلان ايدن [۱] بو جاهل كروهك طعن و تجاوزندن (فارابى) كى بر حكيمك آزاده قالميه جنى بك طبيعيدر . ناصيل كه فارابينك (بغداد) دن شامه كيمكه مجبور اولدينى

[۱] ابوالوليد ابن شحنه ، روضة المناظر فى اخبار الاوائل والاواخر . بهامش مروج الذهب . ص ، ۸ . مصر طبى

سنه وفات ایدن (۳۳۰ هـ) مذهب اهل سنت امام ومدافعی (ابوالحسن الاشعری) ده بومتعصیلرک تشنیعندن قورتیله مامش ، کندیسی تکفیر ، مذهبنه انتساب ایدنلرکده قانلری تحلیل ایدلمشدر .

فقط ، غلات حنابلرک (فارابی) حقنده ، بویکی بویوک امامه روا کوردکاری درجهده شدید داورانمادقلری آکلاشیلیور . بونی عزلت کزین فیلسوفک خاقه مخالطندن اجتناب ایدرک آنجق کزیدرله تماس ده بولماسنه ، اثرلرینکده بو آدملرک دائره ادرا کندن پک یوکسک اولسنه حمل ایده بیلیرز .

فارابینک بغدادده کچیردیکی ارزون مدت ظرفنده ، (حران) دن باشقه بریره کیدوب کلدیکنه دائره ، مختلف مؤلفاتده کی ترجمه حائنده هیچ بر قید یوقدر . فقط (کشف الظنون) ک ، ایلریده تماس ایده جکمز ، (مطالع) حاشیه سندن منقول بر فقره سنه کوره فارابی نک بو مدت ظرفنده بر آرهلق ماوراءالنهره بلکه ده مملکتنه قدر کیدوب کلدیکنی قبول ایده بیلیرز . بغداددن صورت قطعیهده (شام) عزیمتندن اول و (حران) عودتندن سوکره اولسی ایجاب ایدن بوسیاحت اثناسنده ، آل سامان حکمدارینک توصیه سیله ، (التعلیم الثانی) عنوانلی بویوک اثرینی قلمه آلمش اولسی محتملدر .

هجرتک (۳۳۰) تاریخنده دارالخلافه (بغداد) ، برطرفدن حنبیلرک فوران تعصبی دیگر طرفدن محترص امرانک تجبرلریله اوطوریله میه جق بر حاله کلشیدی . برچوق مجادلاتدن سوکره بصره والیسی (ابن بریدی) ، خونخوار دیلمیلردن متشکل بر اوردو ایله بغدادی استیلا و خلیفه (المتقی لله) ی ، اوغلی ویکرمی نفر سواری ایله (موصل) ه فرار ایدرک آل حمدان دن (ناصرالدوله) یه التجایه مجبور ایدنجه ، بهشت آباد ، بردوزخ بلا اولمشدی . (ابن بریدی) نک بی امان زبانیلری ، شهری باشدن باشه غارت ایتدکن باشقه اهالی یه ده انساناغه یاقیشمایه جق معاملات شنیعه وامثالی نامسبوق مظالم مده شهه اجراسنه تصدی ایتملردی .

فارابی نک حساس روحی بوفاجعه لره تحمل ایده مدی . یاشی ، متاعب سفریه یه متحمل اوله میه جق قدر ایلرله مش اولسنه رغماً ، مظلوملره مقتل حالی آلان (بغداد) دن اوزاقلاشدی . اوصیرهده مصر سلطانی لاق شید (محمد بن طنج) طرفندن استیلا ایدیان (دمشق شام) ه کیتدی .

فیلسوف، (بغداد) ده ایکن باشلادیغی بعض اثرلری بوراده اکمال ایتدیکی کبی سلسله مؤلفاتنه یکی دن یکی دهها بعض آثار علاوه ایلدی .

محاسن طبیعتک مفتونی اولان (فارابی)، سوریهده دهها آسوده بر محیط بولش، دهها سرآزاد یاشایه بیلمشدر . حیاتنک صوک سنه لرینی یایشیل بر آغاجک لوش کولکه سنده طبیعتک کوزه لاکنی تماشا ایدرک ویا لطیف بر جویبارک حزین زمزمه لرینی دیکله یه رک کچیرمش، بر طرفدن ده تالیف وتدریس ایله مشغول اولمشدر .

(ابکارالافکار) مؤلفی (سیف الدین علی بن آمدی)، فارابی نك اوائل حیاتنده (دمشق) ده بستان بکجیسی اولدیغنی، فقط فلسفه یه مراقلی اولدیغندن بوش زمانلرینی تبعاتنه حصر ایدرک تکمیل ایلدیکنی، فقر حالنه مبنی کیجه لری محافظت قنیدیلندن بالاستفاده صباحلره قدر مطالعه ایله مشغول اولدیغنی سویلیورسه ده [۱]، بزجه بوادعا مقارن حقیقت دکدر واولاماز . چونکه (فارابی)، شامه آنجق اوآخر حیاتنه طوغرو کیتمشدر . علم ودرایتیه سنیدیسنی طانتش، برچوق مؤلفاتیه هر طرفده اشتهار ایتش یتمشک بر حکیمک بستان بکجیلکی ایتسی ایسه، او عسرده ارباب کماله اولان توجه اعتباریه؛ مستبعددر . (آمدی) نك بیانانی، فیلسوفک اوائل حیاتنده، ایران ویا بغدادده یک فقیرانه بر حیات کچیرمش اولدیغنی، کیجه لری مطالعاتنه دوام ایچون بکجی یه رفاقت ایله قنیدیلدن استفاده ایتدیکی یولنده کی روایتدن محرف اولملی در . طبعاً ازوا کزین اولان (فارابی) نك اکثر اوقاتی، شامک باعجه لرنده کچیرمش اولسی ده بو محرف روایت ایچون بر مؤیده اولمشدر .

(آمدی) بو ادعایی متعاقب فیلسوفک سوریهده کچن حیاتندن بحث ایدرکن (شامده فضلی ظاهر و شانی عظیم اولدی . آثاری هر طرفده اشتهار ایدرک تلیدلری چوغالیدی . نهایت زماننک فریدی، وقتنک علامه سی اولدی) دیهرک ادعاسنک چور وکلکنی بالذات کوسترمشدر .

مورخلرک سکوتله کچمش اولملرینه وغمماً، (فارابی) نك هجرتک (۳۳۴) تاریخنده (شام) ده وفات ایدن (آق شید بن طفج) ک مظهر احترامی اولدیغنی قبول ایدیله بیلیر . فیلسوفک (آق شید) ک وفاتندن صکره بر آرهلق (مصر) . کیتمش اولسنه نظراً،

(شام) ده ایکن آق شید زاده لرك اتا بکی مشهور (کافور) ایله ده طائیشوب سوشمش اولسی احتمالدن خارج دکلدر .

فارابی نك مصره تاریخ عزیمتی صورت قطعیه ده تعیین ایتدی ره جك دلائل مفقوددر . یالکیز بعض قیود اتدن فیلسوفك (۳۳۷) سنه سنده مصرده بولندیغی آ کلاشیلپور . [۱] ابن خلکان ، هجرتك (۳۳۱) سنه سنده شامده کوردیکمز فارابی نك ، بوراده چوق قالمیه رق (مصر) ه حرکت ایتمش اولدیغی تصریح ایتمه سنه نظراً ، بوتاریخی (۳۳۲ - ۳۳۷) سنه لری آره سنده تخری ایتمه مز ضروریدر .

آ کلاشیلدیغنه کوره (فارابی) ، زنجی (کافور) ک وصایتی آلتده بولنان اق شید زاده (ابوالقاسم احمد انوجور ، ۳۳۴-۳۴۹) ک آنجق رسماً حاکم اولدیغی مصرده اوزون مدت قالمش ، بلکه ده (۳۳۷) سنه سنده (حلب) ه دوئمشدر . [۲]

هجرتك (۳۳۳) سنه سنده نبری ، (حلب) وحوالیسی آل حمداندن (سیف الدوله علی بن ابی الهیجاء) اداره سنده بولنیوردی . سیف الدوله ، حاجی ، آق شید نامنه اداره ایدن (احمد بن سعید الکلابی) دن آلدقن صوکره ، هم عسکری برقرارگاه هم ده علمی وادبی بر محفل حاله قویمشدی :

بغداد خلیفه لری ، امیر الامر لرك تصادم احتراصاتی آره سنده دیدینیرکن ، (سیف - الدول) ده ملاطیه حوالیسنه قدر صوقولان بزانس اوردولریله چارپیش-یوردی . حرب سنه لرندن عودت ایتدکن صوکره ده یابوظفر لری تأیید ایدن (متنبی) ، (ابوقراس الحمدانی) ، (السری الرفا) ، (الناسی) (البیغاء) کبی مشهور شاعر لرك طنان قصیده لریله سرمست ویابویوک عالم لرك صمیمی مناظر لرینی دیکله مکله مفتخر اولیوردی [۳] .

سیف الدوله ، فارابی بی حلب ده برچوق علماء وادبا ایله هم بزم ایکن قبول ایتدی [۴] . شهرتی هر طرفه شایع اولان فیلسوف ، بو مجلس ده شان و عرفانه لایق برصورتده مظهر اعزاز اولدی .

فقط ، امیرك اطرافنده کی علمادن برچوغی ، بو متبحر و جرشکار حکیمی صیتی بر

[۱] « . . . » مصر طبعی .

[۲] ابن خلکان . ح ، ۲ ، ص ، ۷۷ . ابن ابی اصیبه . ۹ ، ۲ ، ص ، ۱۳۴ .

[۳] Clement Huart, Littérature Arabe-

[۴] ابن قفطی . ص ، ۱۸۳

امتحانندن كچيرمك ايستيورلردى : سراى ده حضور اميرده مهم بر مناظره وقوعبولدى .
 «فارابى» ايراد ايدىلن سؤاللرى درين بر وقوف ، سليس بر افاده ايله برر برر ايضاح
 ايتدى . افاده سنده كى جزالت ، عرفاننده كى وسعت ، مناظرلرني مهوت براقشدى . حتى
 بعضيلرى ، موقع و وضعيتلرني اونوته رق فيلسوفت تقريرلرني ضبطه باشلاديلر !... بو
 حادثه ، فارابى نك (سيف الدوله) نظرنده كى موقعى برقات داها اعلا ايلدى . پرنس ،
 آرتق بو عرفان كنجينه سنى براق ايسته ميوردى . كنديسنه يوكسك بر معاش تخصيص
 ايتدى . فقط ، طرخان زاده ، حقيقتاً فيلسوفانه بر حيات كچيرمكده اولديغندن ، بومعاشى
 قبول ايتدى . معيشتى ايچون كافى كوردىكى يومية دورت درهمه يعنى بش غروشه قناعت
 ايلدى . (زيرا ، ازهدناس اولوب مائل معاش ومسكن ولباس دكل ايدى . آنكچون
 دورت درهمه اوزره اقتصار وقناعت اختيار ايلدى .) [۱]

فارابى نك يوكسك روحى ، محاسن طبيعت قدر موسيقى دده بر نقظه الهام بوليوردى .
 تورك فيلسوفى ، موسيقى نك ساده چه برمفتونى دكلدى . بلهكه نظريات و صنعت اعتباريله
 موسيقى دده بويوك بر استاد ايدى . (سيف الدوله) نك اك يوكسك موضوعلر كى مناقشه سنه ،
 اك پارلاق شعرلر كى انشادينه حصر ايتديرديكى عرفان مجلسلرى ، دائما فارابى نك مهارت
 استادانه سنى اثبات ايدن نشاط بخش بر بزم طربله نهايته نيردى .
 اوتجى عصر هجرى رجالندن بر تورك انسيكلويدىستك (ابن خلكان) دن ترجمه
 ايتديكى شوسطرلر ، بو مجلسلردن برى جانلى بر صورتده تصوير ايتمگده در : [پس قلب
 اميرده رتبه شيوخ (فارابى) جايبك اولوب انواع تعظيم ايله مجلس ده جمله سنه تقديم ايدوب
 شيخ دخى جميع فنوندن تكلم و جمله حضار مجلسه غلبه و تقدم ايدوب پس (سيف الدوله)
 جاى تنهايه واروب آنكه خلوب و تنهاجه مصاحبت ايدوب بعده باده ايچمك جائز ميدر ؟
 ديوب شيخ دكلدر ديوب ، يا سماع جائز ميدر ؟ ديوب ، شيخ دخى نعم ديوب ، پس
 آلات لهو و طرب واسباب سور و شغب احضار اولنوب ، هيچ بر كيمسه آلت سازينى
 تحريك ايتدى ، الا شيخ آنى رد و تعيب ايله اذنى تحريك ايلدى .

بعده ميانندن بر حريره اخراج ايدوب اچوب ايچندن بر قاچ عود و ششتار چيقاروب
 و آنلرى بر رسمت ايله تركيب ايدوب بر كونه لعب ايلدى كه جمله حاضر اولانلر بي اختيار

[۱] طاشكبرى زاده . ح ۲ . ص ۳۴۲ . ابن ابى اصيبه . ح ۲ ، ص ۱۳۴ . ابن خلكان ،

خنده ايلديلر . بعده اول سـمـتى تغير ايدوب برطريقه دخى تركيب ايدوب ينه ضرب ايديجك جملهسى كرىه ايلديلر . بعده ينه فك ايدوب ترتيب آخر ايله تحريك ايديجك جملهسنه نوم غالب اولوب حتى بواب دخى نائم اوليجق شيخ قائم اولوب آنلرى نياماً قويوب كنديسى چيقوب كيتدى . حتى روايت اولنور كه (قانون) ديدكلرى آلت دخى فارابى نك تركيبى در [۱] .

شوسطرلر ، فارابى نك فلسفه قدر موسيقى دهده نادر بر استاد اولديغنى ناطق اولمق اعتباريله شايان اهميتدر . شو قدر كه استادك صنعت دهكى مهارت داهيانهسنى آكلامق ايچون بر آز مبالغه تجويز ايديلمشدر .

فارابى علوم و فلسفه دهكى تجرى ، موسيقى دهكى مهارتى و بونلره انضمام ايدن علوجنابى ايله (سيف الدوله) نى تسخير ايتمشدى . قهرمان امير ، سفر لر نده بيلاه فيلسوفدن آريلمق ايسته ميوردى . حتى ، شامه وقوعبولان سفر نده ، فارابى نى ده برابر كوتورمشدى . فقط متمادى برسعى ايله پيرانان اختيار فيلسوف ، حياتنك صوك كونلر نى ياشيوردى . سنى سكسانى بولمش ، قواى بدنیهسى توكنمشدى . متاعت سفر يه ، كنديسى داهها چوق دوشوردى . نهايت هجرتك (۳۳۹) نجى سنهسى رجبنده (م ۹۵۰) ، پك چوق سويكى (شام) ده ، مفتون اولديغى محاسن طبيعته قارشى ايدياً كوزلر نى يومدى ! . (سيف الدوله) نك ده اشتراك ايتديكى كزنده بر جماعت ، اشكبار اوله رق بوتئمال عرفانى ظاهر دمشق ده (باب الصغير) خارجنده احضار ايديلن مطموره ابديسنه توديع ايلديلر [۲]

فارابى ، كنديسندن صوكره كلن (ابن سينا) و (ابن رشد) كى حيات سياسيه دغدغه لر ينه آتيلمامش ، منحصرأ علمى بر حيات ياشامش ، حتى وفاتنه قدر مى البيسه سنى دكيشدير مه مشدى . (حلب) ده (سيف الدوله) ايله ايلك ملاقاتنده ، بر چوق مشاهيرك ده حاضر اولديغى مجلس اميره (زى اتراك) ايله كبره رك نظر دقتى جلب ايلمشدى [۳]

(عيون الانباء) و (وفيات الاعيان) ده تورك حكمنك ادبياتله ده اوغراشمش اولديغى قيد و آثار شعريه سندن بعض پارچهلر درج ايديلمشدر . فقط ، فارابى نك اشعارنده مسهوف غرام بر روخك ترنماتى دكل ، متفكر بردماغك مشبوع حكمت مله مآتى دويوليور .

[۱] موضوعات العلوم . ص ، ۳۴۲ . ابن خلكان . ص ، ۷۷

[۲] وفيات الاعيان ، ح ، ۲ . ص ، ۷۷

[۳] وفيات الاعيان ، ح ، ۲ . ص ، ۷۷

باعتبارله فارابىنك اشعارينه افكار فلسفيه نى محتوى منظوم وجزءلر نظريه باقق دها
موافقدر. مع ما فيه . پارچه لر آر سنده فيلسوفك كنجلكلده معروض قالدغى آلام و مشاقك
كزلى و درين آجيلرى محسوس اولانلرده واردر . فارابى عزلت كزين اولمى اسبابى ،
حكمتله ممزوج اولان شو پارچه ده ، نه كوزل تصويرايدىيور : [١]

لما رأيت الزمان نكسا وليس فى الصحبة انتفاع
كل رئيس به ملال وكل رأس به صداع
لنمت بيتى وصنت عرضاً به من العزة اقتناع
اشرب مما اقتنيت راحاً لها على راحتى شعاع
لى من قواريرها ندامى ومن قراقيرها سماع
وأجتنى من حديث قوم قد أفقرت منهم البقاع

فارابى نك شو پارچه سى ايسه افكار فلسفيه سنك معكسى در : [٢]

اخى حل حيز ذى باطل وكن للحقائق فى حيز
فما الدار دار خلود لنا ولا المرء فى الارض بالمعجز [ب]
وهل نحن الا خطوط وقعن على كرة وقع مستوفز [هـ]
ينافس هذا لهذا على اقل من الكلم الموجز
محيط السموات اولى بنا فكم ذا النزاح فى المركز [هـ]

(الدلجى) ده (الفلاكة والمفكوكين) عنوانلى اثرنده تورك فيلسوفنه ، عجم حكيمى
(عمر خيام) ك رباعيلر نى آ كديران شويله برقطعه اسناد ايدىيور :

بزجاجتين قطعت عمرى وعانيهما عولت امرى
فزجاجة ملئت بحبر وزجاجة ملئت بنحمر
فبذى ادون حكمتى وبذى ازيل هموم صدرى

[١] ابن ابى اصيعة . ح ، ١ ، ص ، ١٣٨

[ب] بوبيت (وفيات الاعيان) ده شو صورتله مقيددر :

فما الدار دار مقام لنا وما المرء فى الارض بالمعجز

[هـ] ابن خلكان بومصر اعى شو صورتله ضبط ايتصدر : على نقطة وقع مستوفز

[هـ] : " " " " : فاذا التنافس فى مركز

الدجی، بوقطعه بی (عیوالانباء) دن نقل ایتمش اولدیغنی خبر ویریور. فقط، (عیونالانباء) ک مصرده مطبوع نسخهنسند بوقطعه به تصادف ایددمدیکنز کبی هیچ بر یردهده (فارابی) نک ناده لعلکون دوشگوننی اولدیغنی ایما ایدن بر فقره کوردمدک. بالعکس، (ابن خالکان)، خصوصی بر بزم طربده (سیفالدوله) طرفندن اظهار اولنان عیش ونوش آرزوسنه فارابی نک مخالفت ایتدیکنی تصریح ایتمکدهدر. فارابی نک پک نزیه کچن حیاتی، منور وجذبه دار روحی، یوکسک عرفانی و بوتون بونلره انضمام ایدن ورع و اتقاسی، تمیز اخلاقی نظر اعتباره آلیرسه، (دولجی) نک اسنادینی مقارن حقیقت کورمه مک ایجاب ایدر.

فارابی، قرون وسطی نک دیکر بویوک حکیملری کبی علوم طبیه ایلهده اشتغال ایتمش ایسهده بالفعل طبابتده بولمامشدر. طرخان زاده، تاریخنده یالکنز بر فیلسوف دکل، متبحر بر آنسیقلوپدیست، متورع بر نحریر اوله رقدده طانمشدر. اسلام مؤلفلری کندیسنی تحیلکار بر لسانله یاد ایتمش، معارضلری بیله آتشین ذکاسنی، واسع عرفانی اعتراف مجبوریتده قالمشدر.

ملوک ایوبیه و زراسندن (ابن قفطی) نک فارابی به تخصیص ایتدیکی صحیفه لرده شو سطرلری کورییورز: [فارابی، حکمتده بوتون اقرانه تفوق ایتمش، تحقیق خصوصنده اونلری کچمشدر. کتب منطقیه بی شرح و منطقک غوامضنی اظهار، سرلرینی کشف ایدرک هر کسک محتاج اولدیغنی شیئی، عباردهسی صحیح، اشارتی لطیف بر طاقم کتابلرده جمع ایتمشدر. حتی، (الکندی) و باشقه لرینک صناعت تحلیل و انحاء تعلیم دن غفلت ایتدکلری خصوصانهده اشارت ایتمشدر... [۱]

طبابته انتسابی اعتباریله (فارابی) دن بحث ایدن (ابن ابی اصیبعه)، فیلسوفمزی، داها جانلی بر صورتده تصویر ایدیور: [فارابی کامل بر فیلسوف، فاضل بر امام ایدی. علوم حکمییهده متبحر، علوم ریاضیهده متبرع، نفسی زکی، ذکاسی قوی بر شخصیت ممتاز ایدی. آلایش دنیویه دن اجتناب و یاشایه بیله چک بر شایله قناعت ایدر، فلاسفه متقدمینک سیرتندن آریلمزدی. [۲]

(ابن خلکان) ک قدرشناس قلمی ده شو سطرلری بازیور: [فارابی، اسلام

[۱] جمال الدین ابوالحسن علی بن القفطی. کتاب اخبار العنماء بأخبار الحكماء. ص ۱۸۲

[۲] موفق الدین ابوالعباس احمد بن القاسم بن ابی اصیبعه. عیونالانباء فی طبقات الاطباء. ح ۲، ص ۱۳۴

فیلسوفلرینک اک بویوکی در . واقف اولدینی فنونده هیچ کیمسه اونک مرتبهسنه
حقیقه مامشدر . حتی ابن سینا بیله ، فارابی نکلرلرندن پک چوق استعماده ایتدیکنی ،
بالمناصبه کتابلرنده اعترافه مجبور اولمشدر . [۱]

(ابوالفرج) ده فیلسوفمز حقنده کی تقدیری [فارابی نکلر منطوق ، طبیعیات ، الهیات
وسیاسیاته عاند کتابلری ، اقصی الغایاته واصل اولمشدر .] فقره سیله اجمال ایتمشدر .

اوتجی عصر هجری رجالندن برتورک آنسیقلو پدیستی ، ذکاء ملی نکلر بو هاله شرفی
شوسطرله تجیل ایدیور : [فارابی ، فلاسفه اسلام بیتنده جمله دن اکبر و بونک محاطی
اولان فنون ، اثرندن اوفر واکثردر . هیچ بری آنک مرتبهسنه واصل ، وحاز
اولدینی رتبه یه نائل اوله مامشدر . (ابن سینا) ده فارابی نکلر کتابلریله تخرج وار تفاع
وتصانیفنده اونک علوم یله انتفاع ایلمشدر . [۲]

مستشرقلرک فارابی حقنده کی فکرلری ایسه ، داها عمیق ، داها تقدیرکارانه در :
معاصر مؤلفلردن (بارون قارادودو) ، تورک فیلسوفنی ، غرب عالم عرفانه شو صورتله
طانییور : [متصوف ، سیاسی ، متورع ، منطقجی و شاعر فارابی ، حقیقتاً قادر و خارقه
نما بر فطرته مالک ایدی . بکا کوره فارابی ، (ابن سینا) دن داها جاذبدر . چونکه
ایچنده داها زیاده بر آتش وارددر . داها آنی جمله لره ، داها آز او مولان چالاکی یه
مستعددر . قوه مفکره سی ، داستان نویس بر شاعر کبی آتلار . مناظرانی شدید ، مهاده تکار
ومتضاددر . اسلوب بیاننده نادر بر ایجاز و درینلک وارکه ، بونی شاعرانه بر ادا ، برقات
داها اعلا ایتمشدر . بزم نقطه نظر مزه کوره فارابی ، فلسفه نکلر تدقیقنه بویوک بر خدمت
ایفا ایتمشدر . فقط ، اسقولاستیک مسئله سی اوزرندن آتلایان فارابی ؛ کورینیورکه ؛ فلسفه
یونانیه ایله الهیات اسلاسیه آره سنده متین بر رابطه بوله مایجه ، بالکلیه ، تباین فکرلری
ساده جه بر برلرینه ایلکله مش ، ناقابل ایضاح مصاهرتی ، تصوفک یوکسکلرنده کشف
ایتمک ایسته مشدر . [۳]

[۱] قاضی احمد بن خلکان ، وفيات الاعیان فی انباء ابناء الزمان ، ح ، ۲ ، ص ، ۷۶

[۲] طاشکیری زاده . موضوعات العلوم . ح ، ۱ ، ص ، ۳۴۱

Le Bon. Carra de Vanx. Avicenne, p. 119

[۳]

(قله مان هوارد Clément Huart)، [۱] (مونق Munk)، [۲] (وسیہن Lucien Leclerc)،
 [۳] (مورچ شتاین شنايدر Moritz Steins chneider)، [۴] (ارنست رنه نان Ernest Renan)
 [۵] کبی معروف مؤلفلرک افکارى ده آز چوق (قارادورو) نک نقل ایتدی کمز سطرلرینه
 توافق اتمکده در .

مع مافیه ، بوتون بویوک سیالر کبی ، فارابی ده ، بعض طاشتمین افکارندن طولایی ،
 حقلی حقمز ، تعریضلردن قورتیله مامشدر . شرقده یتیشن پارلاق ذکاردن همان هیچ
 برینک بویوک تعریضلردن ، اتهاملردن آزاده قاله مامش اولدینی دوشونیلورسه ، طرخان
 زاده حقنده کی انتقاداتی ده پک طبیعی کورمه من ایجاب ایدر .

فارابی یه توجیه ایدیان سهام اتهامک منشائی بوله بیلمک ایچون ، کلام و فلسفه مکتبلرینه
 صرہ سیه انتساب ایدن فقط ، هیچ برمسلاک ده روح پر هیجانه سکون بخش اوله جق
 رشحاتی بوله میان (غزالی) نک آغوش تصوفه کومولد کدن صو کره قلمه آلدینی برساله سنده کی
 شوسطرلری کوزدن کچیرمک کافیدر : [فلاسفه اسلامیه ایچنده (ابن سینا) ایله (فارابی) کبی
 (ارسططالیس) ک علمنی تمامیه اسلامه نقل ایتک خدمتی حقیله ایفا ایتمش آدم یوفدر . باشقه لرینک
 نقللری ، مطالعه ایدن آدمک قلبی تشوشدن قورتیلمیه جق سورته ده ؛ خبط و خطادن خالی دکلدردر .
 بر آدم ایسه مطالعه سنده تشوکی قلب حاصل ایدوب ده کاینی آ کلامدینی شیئی ناصل رد و یا قبول
 ایده بیلیر . (ارسططالیس) فلسفیاتندن (ابن سینا) ایله (فارابی) واسطه سیه بزه منقول
 اولان علومک اقسامی اوچه منحصر در . بونلردن بر قسمنی کفره نسبت ایدوب ، کفر
 بیلمک و بر قسمنی ده بدعت و ضلال عد ایتک واجبدر . اوچنجی قسمک رد و انکاری
 ایسه اوزریمزه لازم دکلدردر ...] [۶]

(فارابی) و (ابن سینا) نک وقوف فلسفیلرینی اعتراف ، فقط الهیاتده کی نظریه لرندن
 باشلیجه اوچ مسئله ده کی فکرلرینی دیناً مهلمک کورن غزالی ، بوافکاری (النهافة الفلاسفه)

1 Littérature Arabe. p. 281,282

2 Dictionnaire des Sciences philosophiques, p. 521

3 L'histoire de la Medecine Arabe

4 Al-Farabi des arabischen philosophen leben und Schriften

5 Averroès et L'Aveorroïsme

[۶] محمد الغزالی . المنقذ من الضلال . مصر طبعی . ص ۱۲۰

عنوانلى اثرنده داهيهانه برزكا ايله جرحه چالشمش ، فقط ، بالمقابله (ابن رشد) ده
 كنديسىنى (تهافتالتهافت) ده خيلى خير پالامشدر .

(فارابى) به قارشى اىبى امان مهاجم (شيخ الاسلام ابن تيميه) در . خامه تعريضندن
 يالكيز فرق مخالفه رجالى دكل ، اهل سنت ممثلارى اولان ابن كلاب ، اشعري ، باقلانى ،
 ابن فورك ، امام الحرمين ، استاذ ابواسحق اسفرائينى ، فيخرالدين رازى ، آمدى ، شهرستانى .
 كى الك معروف و محترم شخصيتلر بيله قورتيله ميان (ابن تيميه) نك [۱] فارابى حقنده
 نه فيكرده بولنه جى ، بك كوزل تخمين اولنه بيلير . كنديسندن باشقه هان هر كسه هجوم
 ايدن و بويوزدن حياتى محبسلىرده كچيرن بوخارق العاده فقط ، موازنه سز و طاغين ذكا ،
 عميق و واسع بر عرفان و معلوماتك و يردىكى جراتله ، هر كسه ياپديغى كى فارابى به ده بك
 چوق هجوم ايتمش ، بالخاصه (نبوت) حقنده كى افكارىنى شريه تنقيد ياشدر . [۲]

فلاسفه اسلاميه دن ده (فارابى) بى انتقاد ايدنلر اولمشدر . بونلردن (اندلس) لى فيلسوف
 (ابو جعفر بن طفيل) شو مطالعه يى يوروتيور : [ابو نصر فارابى نك بزه واصل اولان
 كتابلردن ا كثريسى منطقه عاندر . فلسفى مؤلفاتندن كوره بيلدكلر بمنز ايسه شكوك ايله
 مالى در . بو فيلسوف ، (كتاب الملة الفاضله) منده نفوس شر بره نك بعدالموت ، نهايتسز آلام
 ايچنده مؤبداً باقى قاله جقلىرىنى سويلديكى حالده (السياسة المدينية) سنده ، بالعكس انحلال
 ايدرك عدمه كيده جكلرىنى و بقا آنجق نفوس كامله ايچون اوله بيله جكنى يازيور (كتاب -
 الاخلاق) نده ده ، سعادت بشر به نك آنجق بوحيانده و بو دنيا ده اوله جغنى تصریح ، بوكا
 مخلف اولان افكارى هذيان و خرافات عد ايديور . بو دنيا دن كيدن بوتون انسانلرك
 مصيرى عدم اولديغى ادعاسنده بولنمق ، فاضل ايله شريرى هم مرتبه طوتمق و بو صورتله هر كسى
 اليم برياس و نوميدى به سور و كله مك ، سويله نيلىمز برزله ، آر قه سندن جبر اولميان بر عثردر .
 بوندن باشقه ، فارابى (نبوت) ي قوه خياليه نك برخاصه سى زعم ايتمك و فلسفه يى نبوته
 تفضيل ايتك صورتيله ده عقيدة سنده كى بوزوقلىنى اظهار ايتمشدر . [۳] ...

مورخ شهير (ابن خلدون) ده ، (تاريخ لمبتداً و الخبر) مقدمه سنده فلسفه قديمه يى

[۱] ابن تيميه ، موافقة صريح المعقول لصحيح المنقول ، منهاج السنة ، الفرقان بين اولياء الرحمن و اولياء
 الشيطان . (الفرقان ، من مجموعة الرسائل الكبرى)

[۲] ابن تيميه ، بيان موافقة صريح المعقول لصحيح المنقول . مصر طبعى . ص ، ۴ .

[۳] ابن طفيل . رساله حى بن يقضان . مصر طبعى .

ابطالاً حصر ایتدیکی بر فصل مخصوصه، مشابیه مثنی صفتیه هم (ابن سینا) بی همده
 (فارابی) بی تخطئه دن کنیدی آله مامشدر.

فقط، فارابی به توجیه ایدیان بوتون بو انتقاد لر، منحصر آقناعت اختلافنه منجر اولمقددر.
 فارابی مبدأ و معاد مسئله سنده (سلفیه) کی دوشونمدیکی ایچون (ابن تیمیه) نک، متکلمین نظریات
 و قناعتنه پیرو اولدیغی ایچون ده (غزالی) ایله سائر لرینک هدف تعریضی اولمشدر. فی الحقیقه
 فیلسوفک متافیزیکندن بحث ایدر کن ایضاح ایدیله جکی اوزره، کرک (سبب اول)، کرک
 خلقت و کرک نبوت و معاد حقننده کی افکاری متکلمینک و خصوصده کی قناعتلرندن فرقلی در.
 فقط، (فارابی) بوتون بو افکار و مطالعاتنده، الهیون دن اولدیغی صریح بر صورتده اظهار
 ایتمشدر. حتی فارابی، منحصر آ عقل و منطق منقاد جذب به سز بر خدا پرست درجه سنده قالمه مش
 شغفدار بر روحک پک یوکسک حدس و الهاملریله تصوفک اعماق نوشیننه طالمش، وجود
 واجبده غشی اولمشدر.

فیلسوف (ابن طفیل) ک علمی و تنبلی بر ماهیت عرض ایدن انتقاد لرینه کلنجه، شبهه سز
 اندلس حکیمی نک بو خصوصده کی ملاحظه لری، حقلی و واقعیه مطابقدر. (فارابی) نک
 آثاری صیقی بر تدقیق و مقایسه یه تابع طوتان هر آدم، بوتضاد لره شاهد اوله بیلور. فقط
 بونک سببی، فارابی نک افکارنده کی قرار سزلق دکلددر. فارابی، هر زمان و هر یرده
 درشوندیکی آچیقجه سویله مش و یازمشدر. فقط فارابی نک اثر لری، منتظم و آهنگدار
 مؤلفات شکلنده دکل، احوال و شرائط مختلفه تحت تأثیرنده روحی و فکری سانجه لر
 ماهیتنده در. بو اعتبارله، اندلس فیلسوفی (ابن طفیل) ک انتقادی محقدر. آ کلاشیلدیغنه
 کوره طرخان زاده، یازدقلرینی بر ایکنجی دفعه داها کوزدن کچیرمه مش، مختلف زمانلرده
 قامه آلدیغی اثر لرینه تودیع ایتدیکی فکر لر آره سننده بر آهنگ و توازن آرامق لزومنی
 طویمه مشدر. فقط، فارابی کی حیاتی تبعه حصر ایدن یوکسک برداهی نک افکار
 و سانجاتنده بر رکودت خمودانه آرامق طوغر بیدر؛ بودریای عرفانک مختلف جریانلرله
 متمادی بر تلاطم انکشاف و تکامل کوسترمش اولسی پک طبیعی دکلیدر!؛

فارابی نک آثاری. — فارابی، مؤلفات اعتباریله اولود اسلام متفکر لرندن بری در.
 طبعاً دغدغه سیاسی دن متفر، ازوایه تمایل اولدیغندن؛ سکسان سنه ک اوزون بر عمر
 ایچنده؛ تألیفات ایچون کنیش زمانلر بولمش، و پک چوق یازمشدر. بر تورک مؤلفی

علم قدر محاسن طبيعتك ده معتونى اولان فيلسوفك كذارش حياتى تصويرايدركن (فارابى ، مائل عزلات وانفراد اولوب البته آب روان وياخود رياض وچنان ياننده اوتوروب آنده صفای بال ايله تالیف وتصنيفه اشتغال ايدردى ...) فقره سنى يازييور . [۱]

فقط ، طرخان اوغلى ، محاسن طبيعتك زاده الهامى اولان يوكسك فكلرلرني ، كلدشى كوزل ، كوچوك كاغد پارچه لرينه قيد ايتمكه ا كتفا ايدر ، بونلرى بالاخره ترتيب وتنظيم ايتمكه اودرجه اعتنا كوسترمزدى .

ايشته طبعندهكى بولاقيدى سببها دركه ، پك كوچوك اولميان مؤلفاتندن بعضيلرى فصول وتعليقات تشكيلنده ، بعضيلرى ده ناتمام قالمشدر .

مستشرق (قارادووو) تورك حكيمندن بحث ايدركن ، بوخصوصه شو فقره لرله تماس ايدويور : (فارابى ، يازيلرنده فصوص وتعليقات طرزى سوييوردى . بونلرى ترتيبه پك اوقدر اعتنا ايتديكى خبر ويرييلور . بو حال ، يازيلرينك آكلاشياماسنده بوكون مشكلاتى موجب اولمقددر . (ديتريسي Diterici) نك نشر ايتديكى كتاب ، ترتيب سز ، رابطه سز قيصه قيصه فقره لردن مركب بر مجموعه دو . بوخصوص ، اساساً اصطلاحات صوفيه يه كوره قلمه آلان بو اثرلرك مظلوميتنى برقات دها اوتيرمقددر ... [۲]

فارابى نك مجموع آثارى يتمشى متجاوز اولدينى خبر ويرييلور . [۳] (ابن قفطى) و (ابن ابي اصيبه) بونلرك اساميسنى محتوى بر جدول ترتيب ايتمشلردر . اسملردهكى جزئى بعضى فرقلره رغماً ، بو جدولره اعتماد ايمه من طبيعى در . فقط ، مع التأسف بو كتابلردن مهم بر قسمى ، بلاد اسلاميه نك معروض قالدیمی استيلاوتخريب آره سنده محوا اولمشلردر .

النده موجود اولانلره قياساً ، بو اثرلردن بر قسمنك كوچوك كوچوك رساله لردن عبارت اولدقلىرى تخمين ايدوبيليرز . عيناً درجنى فائده سز كورديكمز بوليسسته لرك تدقيقندن آكلاشلايغنه كوره ، فارابى نك آثار فيه سى ، آثار فلسفيه سنه نسبتله آزددر . بو آثارى ، موضوعلرينه كوره باشليجه بش غروبه آيره بيليرز . (۱) منطق . (۲) متافيزيك . (۳) علم احوال نفس واخلاق (۴) موسيقى . (۵) سياسيات .

فارابى نك اك چوق اوغرايندينى موضوع منطق ، متافيزيك ، وپسيقولوژى در . بونلر

[۱] طاشكبرى زاده احمد . موضوعات العلوم . ح ، ۱ ، ص ، ۳۴۲

Le Bon. Carra de Vaux. Avicenne. p. 93-94

[۲]

[۳] ابن ابى اصيبه . ابن قفطى

خارجنده ، الكيمياء ، طبيعيات ، علم جو ، هندسه و سائر موضوعلر عائد بعض رساله لرى بولديغى كى ، (جالينوس) ، (ابن راوندى) ، (يحيى النحوى) ، (على الرازى) يه قارشى قامه المشر اولديغى رديه لرى وارد .

فارابى نك اك مهم اثرى ، كنديسنه معلم ثانى عنوانى قازانديران (التعليم الثانى) اولديغى آكلاشيلبور . (مولانا لطفى) ، مطالع حاشيه سنده بو اثر حقه شوتفصيلاتى ويريبور : [خليفه (مأمون) ، (حنين ابن اسحق) و (ثابت ابن قره) كى ذواتى جمع ايدرك اونلر كتب يونانيه يي ترجمه ايتديرمشدى . فقط ، بو مترجملردن برينك ترجمه سى ديكرينه توافق ايتيوردى . متخالف ، مخلوط وغير ملخص اولان بو ترجمه لر (فارابى) زمانه قدر بو حالده قالدى . نهايت (آل سامان) دن (منصور بن نوح) ، (فارابى) يي بو ترجمه لرى جمع و تدقيق ايدرك ملخص و مذهب بر اثر وجوده كتيرمكه مأمور ايتدى . (فارابى) اميرك التماسنى قبول ايدرك بوتون بو آثارى جمع و تتبع ايله حكيمته مطابق (التعليم الثانى) نامى آلتنده قيمتدار بر كتاب وجوده كتيردى . ايشته بو اثر مناسبتيه دركه كنديسنه (معلم ثانى) عنوانى ويرلدى . (التعليم الثانى) نك فارابى خطيه اولان نسخه اصليه سى ، (منصور) ك احفادندن (سلطان مسعود) زمانه قدر (اصفهان) ده (صوان الحكمه) كتيبخانه سنده محفوظ قالمشدى . (ابن سينا) طبابتله (سلطان مسعود) ه انتساب و خدمت وزارتله اعتلا ايدنجه ، سرايه عائد اولان (صوان الحكمه) كتيبخانه سنك محافظه سى كنديسنه توديع اولدى . (ابن سينا) كتيبخانه ده كى كتابلرى تدقيق ايدركن ، (التعليم الثانى) يي ده بولدى . فلسفه حقه ده كى تبعاتى ، بوسايه ده اكمال و (التعليم الثانى) يي اساس اتبخاذ ايدرك (الشفاء) عنوانى اثر شهرينى قلمه آلدى . بالآخره بو قيمتدار كتيبخانه يامش اولديغندن ، (التعليم الثانى) ده نغمه لهيب اولدى ... [۱]

فارابى نك ترجمه حالندن بحث ايدن اسكى مؤلفاتده ، (مولانا لطفى) نك شو روايتنى مؤيد هيج بر قیده تصادف اولنه مديغى كى ، بحث اولنان اشخاصه نسبت ايديلن واقعه لرده تاريخله قابل توفيق دكلدر . چونكه فارابى يي (التعليم الثانى) يي تأليفه مأمور ايتديكى روايت ايديلن (منصور بن نوح) ، آنجق هجرتك (۳۵۰) تاريخنده يعنى فارابى نك وفانندن اون برسنه صوكره مقام حكومه ارتقا ايتمشدر . ثانياً ابن سينانك دهها اون سگيز يكرمى ياشلرنده

ایکن طبابتله انتساب ایتدیگی سامانی امیری، ذکر ی کچن (منصور بن نوح) ک اوغلی (نوح بن منصور) در. (آل سامان) ه عائد اولوب یاندیغی روایت ایدیلن کتبخانهده (اصفهان) ده دکل، (بخارا) ده ایدی. اساساً هجرتک (۲۶۱ - ۳۹۵) سنهسنه قدر دوام ایدن ایدن (آل سامان)، ایرانده دکل، ماوراءالنهر وخراسانده حکمران اولمشلردر. بوخاندانن مقام حکومتله اعتلا ایدنلر آرهسنده (سلطان مسعود) اسمنده برپرس موجود اولدیغی کبی (ابن سینا) نک انتساب ایتدیگی پرسلر آرهسندهده بواسمده برذات یوقدر. ابن سینانک ایرانده مناسبتده بولندیغی پرسلر، آل سامان دن دکل (آل بویه) دن (ری) و(اصفهان) ده حکومت ایدنلردر.

مع مافه، (مولانا لطفی) نک بوروایتی بوسبتون اساسسز عد اتمکده محل یوقدر. چونکه بالذات (ابن سینا)، بخاراده کی آل سامان کتبخانهسندن و(فارابی) نک آثارندن پک چوق استفاده ایتمش اولدیغی معترفدر. شو حالده، (فارابی) نک بحث ایدیلن (التعلیم الثانی) یی، (منصور بن نوح) ک امریله دکل، بلکه پنه بوخاندانن هجرتک (۲۹۵ - ۳۰۱) سنهسنه قدر حکمران اولان (ابو نصر احمد بن اسماعیل) ویاخود بونک اوغلی وخانی (نصر سعید) [۳۰۱ ه - ۳۳۱] امریله قلمه آلمش وسرای کتبخانهسنه اهدا ایلش اوله بیلیر. هر حالده فارابی نک، کندیسنه معلم ثانی عنوانی قازانديران بویه بر اثر قلمه آدیغی مورخلرجه متفقاً ذکر ایدیلن (عنوان) ی ایله ثابتدر. بو اثرک موجود اولمامسی ده (بخارا) حریقنده یاغمش اولمسیله قابل ایضا حدر.

فارابی نک ایکنجی مهم اثری، (احصاء العلوم والمعرفة) عنوانلی کتابیدر. بو کتاب، اسلام غالمده ایلك دفعه یازیلان بر آنیسقلوپدی (موسوعات العلوم) در. (ابن صاعد قرطبی) (کتاب التعریف بطبقات الامم) ده بو اثر دن تقدیرکار برلسانله بحث ایدیور: [فارابی نک احصاء العلوم والتعریف، قیمتدار بر کتاب شریفدر. فارابی دن اول بویولده بر اثر یازیلش اولدیغی کبی، صوکردهده بو وادییه کندیسینی تعقیب ایدن بولنمامشدر. هیچ بر طالب علم، کندیسینی بو کتابدن مستغنی کوردمز ۰۰۰ [۱]

طاشکوپری زاده مرحومده، (احصاء العلوم) دن عینی تعییرات تقدیریه ایله بحث ایتمکدهدر: [وبر کتاب شریف دخی تألیف ایلشدر، علمی احصاء، اعراضی تعریفده که

[۱] ابن ابی اصیعه، ح، ۲، ص، ۱۳۶. موسوعات العلوم العربیه. ص، ۱۳.

وابن قفطی، ص، ۱۸۲. وفتح السعاده.

بر فرد اول وادیده آکا سابق اولامشدر . و براحد اونک کیتدیکی سمتہ ذاہب اولامشدر .
 و طلاب علمدن براحد آندن مستغنی دکلدرو . [۱] بودرجه مظهر تقدیر اولان (احصاء-
 العلوم) ک یکانہ نسخہ اصلیه سی الیوم اسپانیاده (اسکوریا) کتبخانہ سنده محفوظدر .
 (قازیری Gasiri) قتالوغندہ اثر (آنسیقلوبدی) عنوانیہ مقیددر . وقنیہ کتاب ،
 (عبرانی) و (لاتین) لسانلرینہ ترجمہ ایدلمشدر . عبرانیجہ ترجمہ نک بر نسخہ سی ، (پارم
 Parme) ده (دوروسسی De Rossi) کتبخانہ سنده موجود اولدیغی کی ، لاتینجہ
 ترجمہ نک یازمه بر نسخہ سی ده فرانسه ده (کتبخانہ ملی) ده موجوددر . (احصاء العلوم) ک
 مختصر بر لاتینجہ ترجمہ سی ده وقنیہ (Compendium omnium Scientiarum) نامی
 آلتده نشر ایدلمشدر . [۳]

کشف الظنون ده فارابی نک بو اثرندن بحث ایدلمش اولسنہ نظراً ، کتابک اوتارنخلرده
 استانبول کتبخانہ لرندہ موجود اولسی احمالی وارددر . مع مافیہ ، کاتب چلبی مرحومک
 اثرک کندیسنی دکل دیگر مؤلفاتده اسمنی کورمش وقید ایتمش اولسی ده مختلدر .
 فارابی نک دیگر ایکی اثری حقندہ (موضوعات العلوم) مؤلفی شو معلوماتی ویریور .
 [خصوصاً علم الہی ومدنی ده ایکی کتاب بی نظیر وتالیف داپزری کہ بریسی (سیاست مدینہ)
 اینہ معروف وبری دخی (سیرت فاضلہ) ایلہ مشهوردر . [۲]

(ابن ابی اصیبعہ) یہ کورہ فارابی بو اثرلرندہ (مبادی سبتہ روحانیہ) بی بونلردن
 (جوہر جسمانیہ) نک نظام صدورینی وحکمتہ اتصال طرزینی ایضاح صورتیہ آرستو
 متافزیکنک اک مهم واک عمومی نظریہ سنی تشریح ایتمشدر . ینہ بو اثرلرندہ مراتب انسانہ
 وقوای نفسانیہ بی ، وحی ایلہ فلسفہ آراسندہ کی فرقی تصویر ایتمش ، مدن فاضلہ وغیر فاضلہ
 اصنافی یعنی ابی وفنا تشکیلابلی جمعیتلری آکلاتمش ، برمدینہ فاضلہ نک تعبیر دیگرلہ
 تشکیلاتی منتظم بر جمعیتک ہم سیرت ملکیت وادارہ سیاسیہ یہ ، ہمده نوامیس نبویہ وقوانین
 شرعیہ یہ محتاج اولدیغنی کوسترمشدر .

(ابن ابی اصیبعہ) یہ کورہ ، فارابی بو اثرینہ داہابغدادده ایکن (کتاب المدینة الفاضلہ

[۱] موضوعات العلوم . ج ، ۱ ، ص ، ۳۴۳ .

[۳] M. Ad. Franck Dictionnaire des Sciences philosophiques-Art, Farabi. Lucien Leclerc, Hist. de la médecine Arabe. p. 360

[۲] طاشکپری زاده . ج ، ۱ ، ص ، ۳۴۳ .

والمدينة الجاهله والمدينة الفاسقه والمدينة المبدله والمدينة الضاله) عنوانيه باشلامش فقط هجرتك (۳۳۰) سنهسى نه ايتلرينه دوغرو دارالخلافي توك ايتسى اوزرينه آنجق (۳۳۱) سنه سنده (دمشق شام) ده اكالم ايد بيلمشدر . بالاخره بعض ذوات ، اترك محتوياتنه كوره فصول واقسامه آريلهرق يكي دن ترتيبى رجا ايتدكلرن دن (۳۳۷) سنه سنده مصرده ايكن محتوياتى ترتيب وتنظيم ايدرك آلتى فصل ارزره تنظيم ايلمشدر .

بومورخ، فارابى نك (كتاب فى اغراض فلسفه افلاطون وارسطوطاليس) اسمنده كى اثرندن ده اهميته بحث ايدىيور : تورك حكيمى ، بوايكي فيلسوفك مسلكلرني تحليه حصر ايتديكي بواثريني ، اوج فصله آيرمشدر . مدخلده فلسفه حتمده عمومى بر مطالعه يوروتدكن صوكره علومى آرى آرى تدقيق ، هر علمك (اسرار و ثمارينه) نه صورتله اطلاع كسب ايديله بيله جكنى ايضاح وعلملر آره سنده كى مناسباتى تشریح ايلمشدر . ايكنجى فصلده (افلاطون) ك فلسفهسى ايله نظرياتى ، بوفلسفه نك اغراضى كوستريلش متعاقباً يونان حكيمنك بونظريه لرى احتوا ايدن آثارندن بحث ايلمشدر . اوچنجى فصلده ايسه ، آرسطو فلسفه سنه دائر مفصل بر تحليل يابمش ، بويوك فيلسوفك منطق و طبيعياته عائد مولفاتنده كى اغراض و مقاصدى ايضاح ايلمشدر . [۱]

فارابى نك مؤلفاتندن داها بر قسمى ، (ارسطو) ، (افلاطون) ، (پورفير) ، (اسكندر آفروديسى) ، (بطليموس) كى فلاسفه نك آثار و نظرياتنك شرح و تحليلنه حصر ايدلمشدر . دوكتور (لوسيهن) ، پارس كتيبخانه سنده فارابى نك نظريات و عمليات طبيه دن باحث و عبرانجه يه مترجم بر اثرى موجود اولديغنى خبر ويرييور . فيلسوف ، بواثرنده آباء طبيدن جالينوس (غاليهن) ايله (زكريا الراضى) يه قارشى پك مهم انتقادانده بولمش اولديغنى كى ، عضويات حيوانيه نك تشكلات بنويه لرينه دائرده ايضاحات و يرمش ، فيزيك و مته ثورلر حتمده هيپوقراطله افلاطون ، آرسطو ايله جالينوس آره سنده توافق افكار بولنديغنى كوسترمشدر . [۲]

مجرداتدن ذوقياب اوليشى فارابى نى موسيقى بده ميل ايتديرمش اولديغنى سويله مشدك . فى الحقيقه فيلسوفمز بو علمه عائد ايكي مهم اثر يازمشدر . بونلردن ، نظريات موسيقيه نى احتوا ايدن برنجى كتاب ، (ليد Leyde) كتيبخانه سنده محفوظدر . (غوسه غارتن Kosegarten)

[۱] عيون الانباء . ح ، ۱ . ص ۱۳۶ و تاريخ الحكماء . ص ، ۱۸۲

[۲] Luci-Lecl. Phist. de la mède-Arabe, t. 1, p.360

بویازمه نسخہ بی تدقیق و تتبع ایدرک ، طبع ایتدیردیکی (کتاب الاغانی) مقدمہ سسندہ ، واقفانہ بر صورتہ تحلیل ایتشدر : معلم ثانی نک (وزیر ابو جعفر محمد بن القاسم الکرخی) نامنہ اتحاف ایتدیکی بو اثرده سسلرک طبیعتندن ، آقوردلردن ، فاصلہ لردن ، سیستملردن ، آھنکلردن ، اصوللردن بحث ایدلمشدر . [۱] فارابی اثرک مدخلندہ ، کتابک تالیفندہ منحصرأ کندیسنہ مخصوص بر مہ تود تعقیب ایتش اولدیغنی اخطارہ لزوم کورمشدر . فارابی موسیقیہ عائد ایکنجی بر اثر دھا قلمہ آلمشدر . بو اثرده قدمانک نظریات موسیقیہ لری تشریح ایدیلہرک ہر برینک صنعتدہ کی موفقیتلری ، خطالری ایضاح و نقصانلری اکال ، متعاقباً آلات موسیقیہ نک اصوات مطلوبہ بی ویرہ بیلملری ایچون نہ صورتہ اعمال ایدملری ایجاب ایتدیکی فیزیک قواعدینہ استناداً ایضاح اولنمشدر .

فارابی نک اثرلردن بعضیلری اخیراً آوروپادہ و مصردہ طبع اولنمشدر . (کتاب آراء اهل المدينة الفاضلہ » ایلہ (کتاب الجمع رأی الحکمین) ، (کتاب فی معانی المعقل) ، (المسائل - الفلسفیہ والاجوبہ عنہا) ، (فصوص الحکم) و (عیون المسائل) فیلسوفک طبع اولنن اثرلردن در . (نصوص الحکم) کینہ فارابی (اسماعیل الحسینی) طرفندن قلمہ آلمن شرحی دہ (۱۲۹۱) تاریخندہ استانبولدہ طبع اولنمشدر .

فیلسوفک آثار موجوددسی ، مسالک فلسفیسنک کرک عمومی خطلرینی و کرک خصوصیتلرینی تثبیت ایدہ بیلمک ایچون اقتضا ایدن اساسلری احتوا ایتمکدہ در . مقالہ آتیہدہ ؛ بواسیلرہ استناداً ؛ فارابی مسلکی تحلیلہ چالیشہ جغز .

م . شمس المبر

[۱] Carra de Vaux Avicenne.